

Nové nálezy kamenné industrie z východní části Českomoravské vrchoviny

New finds of stone industry from east part of Czech-Moravian Highlands

Martin Kuča – Jitka Kučová

Abstrakt

Českomoravská vrchovina s průměrnou nadmořskou výškou okolo 500 m n. m. nepatří ke starým sídelním oblastem. Vyplývá to z místních přírodních podmínek a preference pravěkých populací, které vyhledávaly pro osídlení příhodnější terén u středních a dolních partií vodních toků i úrodnější půdu. Proto jakákoli přítomnost archeologických památek starších než ze středověku právem poutá větší pozornost a je pro mapování aktivit pravěkého člověka v širším kontextu o to cennější. Vzhledem k charakteru prostředí jde především o kamennou industrii. Tématem příspěvku je dosud nepublikovaný soubor kamenné industrie, ve kterém vyniká silicitová sekera z Dolní Libochové.

Abstract

The Czech-Moravian Highlands have an average altitude of 500 meters above the sea level and do not belong to the ancient residential areas. This is possible by the nearby natural conditions and preference of prehistoric populations for the search for settlements more convenient to landscapes in middle and lower parts of local watercourses and fertile soils. Thus, any presence of archaeological monuments older than Middle Age monuments rightly draws our further attention. Mapping the activities of prehistoric man in the wider context is hencefore even more valuable. Due to the character of environment this site is specialized in the stone industry. This paper brings information about unpublished collection of works on the stone industry where the most significant factors include silicate axe from the Dolní Libochová.

Klíčová slova: Českomoravská vrchovina – kamenná industrie – silicitová sekera – povrchová prospekce

Key words: Czech-Moravian Highlands – lithics – silicate axe – surface survey

Úvod

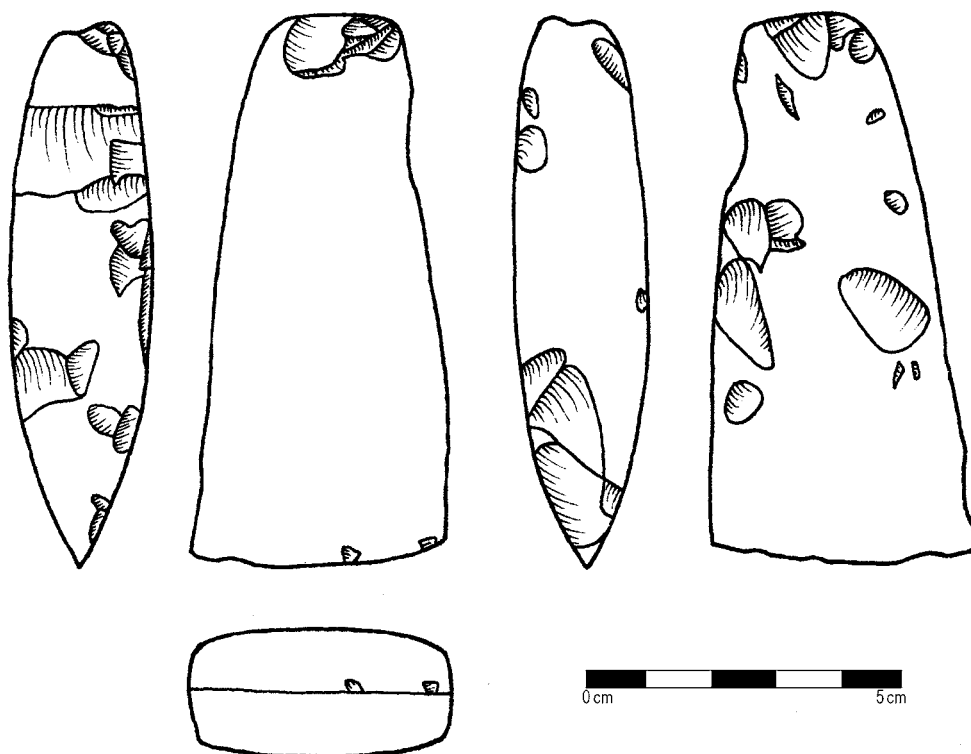
V roce 2004 byla do Muzea Vysočiny Třebíč zakoupena část mineralogické sbírky Aloise Křena (přírůstkové číslo 32/2004), která obsahovala v menší míře i archeologické nálezy, zejména štípanou kamennou industrii pravěkého stáří. Právě tento dosud nepublikovaný soubor kamenných artefaktů z východní části Českomoravské vrchoviny je předmětem příspěvku.

Přírodní podmínky východní části Českomoravské vrchoviny

Z geomorfologického členění náleží území, odkud pochází nálezy z Křenovy sbírky, do Česko-morav-

ské soustavy České vysočiny, konkrétně podsoustavy Českomoravské vrchoviny. Blíže spadá region do rozlehlé Křižanovské vrchoviny, a to jejího podcelku Bítešské vrchoviny, která se vyznačuje plochým reliéfem s nadmořskou výškou okolo 517 m n. m. V západní části je její plochý povrch prořezaný hlubokým údolím řeky Oslavy a jejích přítoků (těmi nejvýznamnějšími jsou Bohdalovský potok, Balinka, Babačka a Mastník), na povrchu plošin a na svazích vystupují skaliska a skupiny izolovaných balvanů (Čech – Šumpich – Žabloužil *et al.* 2002, 332).

Zájmová oblast je tvořena strážeckým moldanubikem, převažují zde horniny pestré skupiny, z nichž nejrozšířenější jsou sillimaniticko-biotitické pararuly. Tato geologická jednotka se vyznačuje vyšším zastoupením těles amfibolitů a serpentinitů, zejména

Obr. 1 Silicitová sekera z Dolní Libochové. Kresba D. Válek. – Fig. 1 Silicite axe from Dolní Libochová. Drawing by D. Válek.

ve východní části. V okolí Dolních a Horních Borů jsou tělesa tvořena granulity se serpentinitu, amfiboly a erlány, severovýchodně od sousedního třebíčského masivu je velké těleso leukokratických ortorul (Čech – Šumpich – Zabloužil et al. 2002, 329). Převažujícím půdním typem jsou kambizemě různých subtypů a variet, poměrně rozšířené jsou i hydromorfní typy půd, jmenovitě zejména pseudogleje (Čech – Šumpich – Zabloužil et al. 2002, 335).

Zatímco východní část patří do mírně teplé klimatické oblasti, menší pruh u Velkého Meziříčí lze z klimatického hlediska označit jako oblast chladnou (Čech – Šumpich – Zabloužil et al. 2002, 332). V lesní vegetaci potencionálně převažují druhově chudé acidofilní bikové bučiny, na minerálně bohatších podkladech květnatá bučina s kyčelníci devítilistou a objevuje se i biková a/nebo jedlová doubrava (Čech – Šumpich – Zabloužil et al. 2002, 336).

Kamenná industrie ze sbírky Aloise Křena

Alois Křen (1878–1960) působil v průběhu svého života jako učitel na různých školách Velkomeziříčska – v Pavlínově, Křižanově, Nové Vsi i v samotném Velkém Meziříčí. Byl nadšeným sběratelem nerostů,

zasloužil se o objevení mnoha mineralogických lokalit a nových nerostů. Svůj badatelský zájem soustředil hlavně na Velkomeziříčsko, sběratelské výpravy podnikal také na Novoměstsko, Tišnovsko, Třebíčsko či Jihlavsko (Staněk 1995, 271¹). Pravěké artefakty, jež byly součástí jeho sbírky, pravděpodobně našel právě při svých cestách, některé snad mohl získat směnou se svými kolegy. Tak jak tomu u starších nálezů často bývá, k souboru bohužel neexistuje průvodní dokumentace. Velmi omezené jsou informace o vlastní lokalitě, ta je většinou uvedena pouze obecně katastrům obce, v několika případech není lokalizace jistá vůbec. Tato skutečnost snižuje výpovědní hodnotu získané kolekce.

Bezesporu nejzajímavějším artefaktem archeologické části Křenovy sbírky je exemplář kompletní silicitové sekery (obr. 1, 2). Jako lokalita jejího získání je uveden katastr obce Dolní Libochová, jež leží přibližně 5,5 km od Křižanova v okrese Žďár nad Sázavou.

Podle typologie M. Zápotockého (2012) jde o sekuru, jež má v nárysu stěny mírně až středně trapézovité, bočnice oboustranně konvexní, tyl se zaoblenými hranami, ostří obloukovité nízké. V bokorysu jsou

¹ V odborné mineralogické literatuře je autor uváděn jako Josta.

Obr. 2 Silicitová sekera z Dolní Libochové. Foto D. Válek. –
Fig. 2 Silicite axe from Dolní Libochová. Photo by D. Válek.

stěny paralelní, k ostří a týlu obloukovitě sbíhavé, tyl plochý, ostří symetrické tenké a hrana ostří ostrá. Profil sekery lze označit jako variantu 22b. Rozměry sekery jsou následující: délka – 85 mm, šířka v týlu – 17 mm, šířka v ostří – 41 mm, maximální tloušťka – 19 mm, tloušťka v týlu – 12 mm. Magnetická susceptibilita činí $0,009 \times 10^{-3}$ SI jednotek, váha artefaktu je 209 g. Pro výrobu nástroje byl použit silicit glaciálních sedimentů.

Kromě silicitové sekery zahrnuje sbírka i soubor štípané kamenné industrie z katastru osmi obcí, jež jsou situovány v jižní polovině bývalého okresu Žďár nad Sázavou (obr. 3).

KATASTR: Křižanov

LOKALIZACE 1: Bojanov, bez bližší lokalizace

– úštěp z rohovce typu KL II, šedavý, se zbytkem šedé kůry, nepatinovaný, d. 25 mm, š. 19 mm, tl. 10 mm

LOKALIZACE 2: Bojanov, „pole u borovinky k Dolní Libochové“

– kus suroviny (pseudoartefakt?), částečně patinovaná křemičitá zvětralina hadců oranžové barvy; d. 25 mm, š. 20 mm, tl. 8 mm

KATASTR: Dolní Libochová

LOKALIZACE: Dolní Libochová, bez bližších údajů

– úštěp ze SGS, d. 49 mm, š. 32 mm, tl. 6 mm
– drasadlo s vkleslou retuší z moravského jurského rohovce, d. 27 mm, š. 26 mm, tl. 8 mm (obr. 3: 5)
– krátké zlomené škrabadlo z mírně přepáleného

rohovce typu KL, d. 11 mm, š. 14 mm, tl. 3 mm (obr. 3: 1)

– spodní část úštěpu ze SGS, d. 10 mm, š. 14 mm, tl. 3 mm
– mesiální část čepel z červenohnědého radiolaritu, d. 23 mm, š. 20 mm, tl. 3 mm
– zbytek jádra (?) z rohovce typu Stránská skála (?), d. 26 mm, š. 24 mm, tl. 15 mm

KATASTR: Bory

LOKALIZACE: Horní Bory, bez bližších údajů

– jehlanovitě jádro z rohovce typu KL II, šedavé, jednopodstavové čepelové, bez kůry, nepatinované, d. 27 mm, š. 27 mm, v. 19 mm

KATASTR: Kunderatice

LOKALIZACE: Kunderatice, bez bližších údajů

– větší úštěp z rohovce typu KL II (?), šedohnědý, zřetelný bulbus, bez kůry, nepatinovaný, d. 46 mm, š. 31 mm, v. 10 mm

KATASTR: Strážek

LOKALIZACE 1: Meziboří, bez bližších údajů

– čepel, ulomená špička, rohovec typu KL II, d. 28 mm, š. 14 mm, tl. 3 mm
– čepel, ulomená spodní část, rohovec typu KL, d. 32 mm, š. 10 mm, tl. 3 mm
– drasadlo trojúhelného tvaru, surovina neurčena, d. 32 mm, š. 34 mm, tl. 8 mm (obr. 3: 6)
– úštěp ze SGS, d. 32 mm, š. 15 mm, tl. 6 mm
– úštěp, moravský jurský rohovec, d. 18 mm, š. 11 mm, tl. 9 mm

LOKALIZACE 2: Borky, bez bližších údajů

– načaté jádro z radiolaritu (?), zelené, hnědá lesklá kůra (asi 75 % povrchu), nepatinovaný, d. 45 mm, š. 38 mm, v. 32 mm

KATASTR: Velké Meziříčí

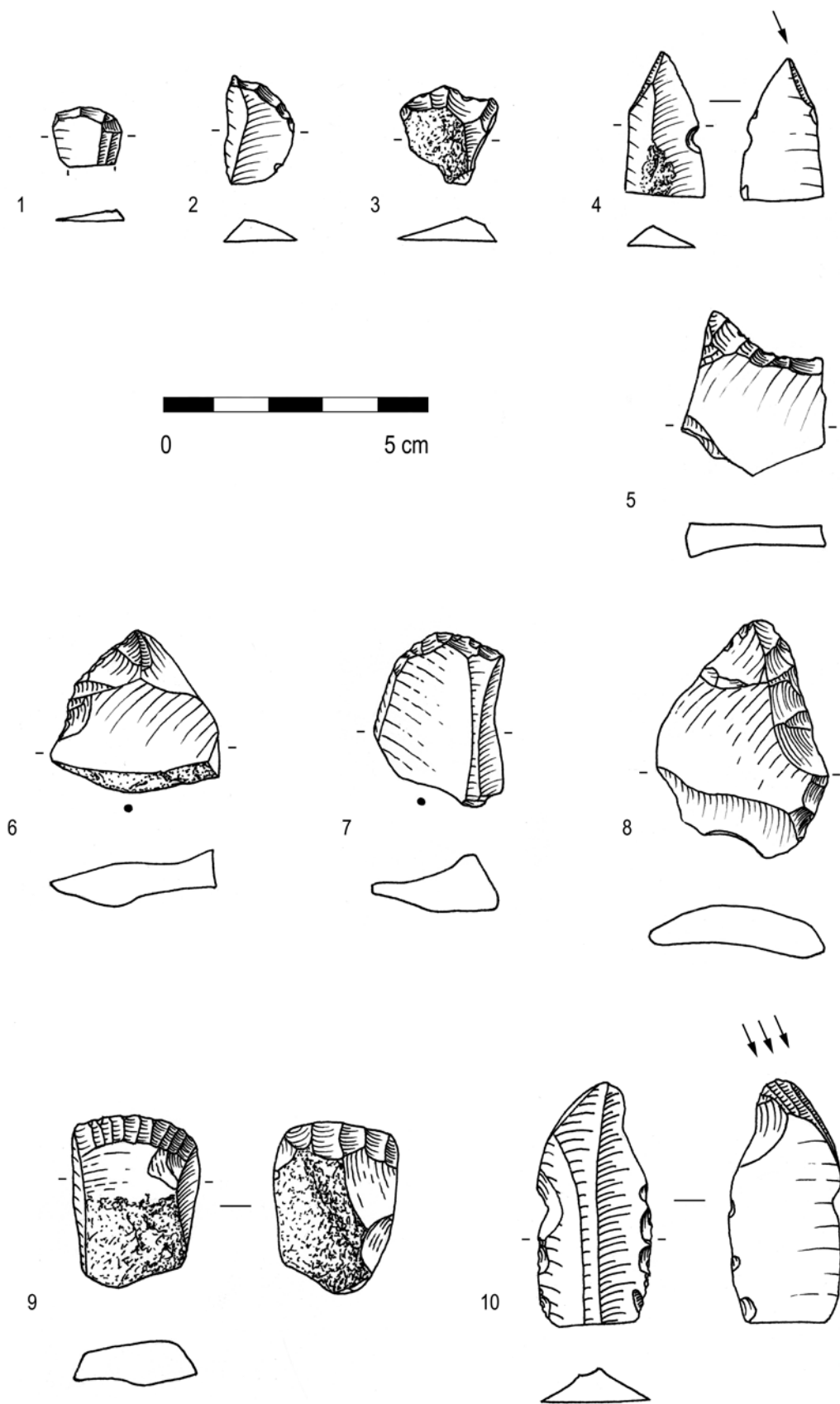
LOKALIZACE: Velké Meziříčí, bez bližších údajů

– klínové rydlo z neurčené suroviny, krémová patina, bez kůry, d. 48 mm, š. 23 mm, v. 8 mm (obr. 3: 10)

KATASTR: Vídeň

LOKALIZACE: Vídeň, bez bližších údajů

– úštěp z rohovce typu KL II, šedohnědý, se zbytkem kůry, nepatinovaný, d. 36 mm, š. 31 mm, v. 10 mm
– úštěp z rohovce typu KL I, šedomodrý, zřetelný bulbus, bez kůry, nepatinovaný, d. 29 mm, š. 24 mm, v. 9 mm
– větší úštěp z valounu rohovce typu KL I, černá kůra (asi 50 % povrchu), nepatinovaný, d. 50 mm, š. 41 mm, v. 21 mm
– hřebenová čepel z rohovce typu KL II, šedavá, částečně hnědavá kůra, zřetelný bulbus, nepatinovaná, d. 36 mm, š. 18 mm, v. 7 mm

Obr. 3 Výběr štípané kamenné industrie ze sbírky Aloise Křena. Kresba J. Kučová. – Fig. 3 Selected chipped stone industry from the collection of Alois Křen. Drawing by J. Kučová.

KATASTR: Nová Ves

LOKALIZACE: Nová Ves, bez bližší lokalizace (pravděpodobně se jedná o katastr obce ze stejného regionu jako ostatní pravěké nálezy Křenové sbírky, soubor byl uložen společně s nálezy z Dolní Libochové a Moravských Janovic. Na Žďársku je ještě Nová Ves u Nového Města na Moravě, nelze ani vyloučit, že se jedná o Novou Ves u Oslavan na Brněnsku)

- dlouhá čepel ze SGS se zlomenými konci, šedavá, bez kůry, nepatinovaná, d. 57 mm, š. 18 mm, v. 6 mm
- drasadlovitý hrotitý nástroj, SGS(?), d. 44 mm, š. 34 mm, tl. 13 mm (obr. 3: 8)
- úštěp s místní retuší, rohovec typu KL I, d. 42 mm, š. 35 mm, tl. 15 mm
- úštěp s kůrou; křídový spongiový rohovec, d. 40 mm, š. 27 mm, tl. 3 mm
- kruhová úseč s retuší; patinovaný; surovina neurčena; d. 20 mm, š. 14 mm, tl. 5 mm (obr. 3: 2)
- amorfni úštěp; rohovec typu KL I; d. 43 mm, š. 26 mm; tl. 23 mm
- hrotitý úštěp s kůrou; rohovec typu KL II; d. 31 mm, š. 22 mm, tl. 6 mm
- hrotité rydlo (?); surovina neurčena; slabě patinováno, surovina neurčena; d. 29 mm, š. 15 mm, tl. 4 mm (obr. 3: 4)
- oboustranně zlomený úštěp; slabě patinováno, surovina neurčena; d. 24 mm, š. 20 mm, tl. 5 mm
- čepel se slabým leskem; rohovec typu KL I; d. 40 mm, š. 15 mm, tl. 4 mm
- škrabadlo na úštěpu; rohovec typu KL II; d. 37 mm, š. 28 mm, tl. 10 mm (obr. 3: 7)
- úštěp; rohovec typu Olomučany (patrný minerál glaukonit); d. 43 mm, š. 26 mm, tl. 11 mm
- úštěp; rohovec typu KL I; d. 48 mm, š. 28 mm, tl. 8 mm
- korový úštěp; moravský jurský rohovec; d. 23 mm, š. 22 mm, tl. 7 mm
- úštěp; přepálený neurčený silicit; d. 29 mm, š. 18 mm, tl. 10 mm
- úštěp; rohovec typu KL I, slabě patinován; d. 14 mm, š. 13 mm, tl. 30 mm
- úštěp; rohovec typu KL I, silně eolizován; d. 50 mm, š. 36 mm, tl. 14 mm
- zlomené drasadlo (?); MJR, kůra (asi 50 % povrchu); d. 27 mm, š. 33 mm, tl. 6 mm (obr. 3: 9)
- čepel; silicit, blíže neurčeno; d. 23 mm, š. 13 mm, tl. 4 mm
- krátké trojúhelníkovité škrabadlo; SGS; d. 18 mm, š. 17 mm, tl. 8 mm (obr. 3: 3)
- miniaturní úštěp s tupě retušovanou laterální stranou; SGS; d. 18 mm, š. 13 mm, tl. 5 mm
- čepel; rohovec typu KL I; d. 21 mm, š. 12 mm, tl. 4 mm
- tableta z jádra; rohovec typu KL II, d. 23 mm, š. 18 mm, tl. 11 mm

Vyhodnocení získané kamenné industrie

Silicitová sekera z Dolní Libochové v kontextu dalších nálezů z Moravy

Podle současného stavu výzkumu je produkce silicitových seker na Moravě převážně ze surovin severského původu. Pro svůj plochý charakter je nejčastější surovinou silicit glacienních sedimentů dánského stáří (*Přichystal 1999*, 214). Dále jde o silicity krakovsko-čenstochovské jury (varieta G), páskované krzemionkovské silicity a kropenaté święciechowské silicity (*Šebela – Přichystal 2007*, 578). Výjimečně je moravská provenience silicitové sekery z rohovec typu Krumlovský les doložena z Hluku (*Přichystal et al. 2007*).

Pokud nedošlo nedopatřením sběratele u dolnolibochovické sekery k záměně s jinou lokalitou, jedná se bezesporu o neobvyklý nález v oblasti s velmi řídkými doklady pravěkých aktivit. Nejspíše nejbližším obdobným artefaktem je ojedinělý nález učiněný asi 25 km jv. v Malhostovicích na Tišnovsku (*Přichystal – Šebela 2003*, 155). Z dalších publikovaných silicitových seker je na Moravě západně a jihozápadně od Brna evidován exemplář z obce Ledce (*Šebela 1999*, 86, 27: 3), Mělčan (*Skutil 1961*, 50, 51; *Přichystal – Šebela 2004*, Fig. 2) a Lesonic (*Grunová – Gruna 2013*, 25). Sporná je lokalizace sekerky ze silicitu glacienních sedimentů, která měla být již roku 1818 vykopána v „Černém lese“, uváděna je z Pavlic na Znojemsku, ale také z Pálovic a Police na jihozápadním Třebíčsku (*Rzehak 1898*, 63; *Skutil 1929*, 151; *Košťurík et al. 1986*, 227; *Měřínský 1997*, 104 s další lit.). Z přílehlé české části Českomoravské vrchoviny se uvádí štípaná sekera opět ze silicitu severské provenience (SGS) z Dolní Krupé, okr. Havlíčkův Brod (*Pajerová 2012*, 50, obr. 2; *táž 2013*, 10).

Ostatní pravěké nálezy

Jak je z výše uvedeného seznamu patrné, Křenova sbírka zahrnuje celkem 44 ks štípané industrie z 9 katastrů obcí (obr. 4). Z hlediska surovin se jedná o poměrně pestrý soubor, v němž převažuje rohovec typu Krumlovský les (9 ks varieta I, 8 ks varieta II), po němž následuje silicit glacienních sedimentů zastoupený 6 ks. V menší míře byl registrován moravský jurský rohovec (4 ks), rohovec typu Krumlovský les bez bližšího určení (2 ks) a radiolarit (2 ks). Po jednom kusu jsou obsaženy: rohovec typu Olomučany, křídový spongiový rohovec, křemičitá zvětralina serpentinitu, rohovec typu Krumlovský les, varieta II (?), rohovec typu Stránská skála (?), silicit glacienních sedimentů (?). Zbývající artefakty se nepodařilo surovinově určit, nejčastější příčinou byla patinace povrchu.

Z technologického členění industrie vyplývá, že nejvíce zastoupenou složkou jsou polotovary v podobě čepelí a především úštěpů. Následují nástroje, jejichž bližší popis uvádí tabulka (*tab. 1*), kolekce obsahuje rovněž 3 ks jader (počátkové, jehlancovité a zbytek jádra) a v 1 ks nezpracovanou surovinu. Datování nehomogenních souborů je vždy obtížné. Velmi pravděpodobně lze uvažovat o větším počtu pravěkých kontextů. Kolekce z Nové Vsi je nejpočetnější a předběžně datovatelná do pozdního paleolitu (*obr. 3: 2–4, 7–9*), i když artefakt s leskem sem jistě nepatří. K ostatním velmi drobným souborům se v tuto chvíli nelze objektivně vyjádřit.

Nové nálezy v kontextu pravěkých aktivit na Žďársku

Ojedinelé pravěké nálezy jsou z vymezeného prostoru známy již z minulosti. Ze Strážku uvádí *Ľ. Skutil (1946, 154–155)* kamennou sekerku. Nepočtená broušená i štípaná industrie je známa z Tasova (*Kratochvíl 1907, 10; Skutil 1929, 153 ad.*), ojedinělé artefakty jsou doloženy i z Křoví a jiných obcí (*Hanák 1961, II, 120 ad.*), Velké Bíteše (*Šebela – Kubala 1999, 307*). Důležitý je i soupis archeologických nálezů na nejzápadnější Moravě *J. Skutila z roku 1941*. Pro oblast Velkomeziříčska je v současné době asi nejaktuálnějším shrnutím pravěkých dokladů dílo *M. Salaše (2007 s další lit.)*. V *Peštálových (1944–1951, bez pag.)* poznámkách se uvádí další nálezy z Bobrůvky – „pazourkový hrot šípu“ (spíše široký úštěp),

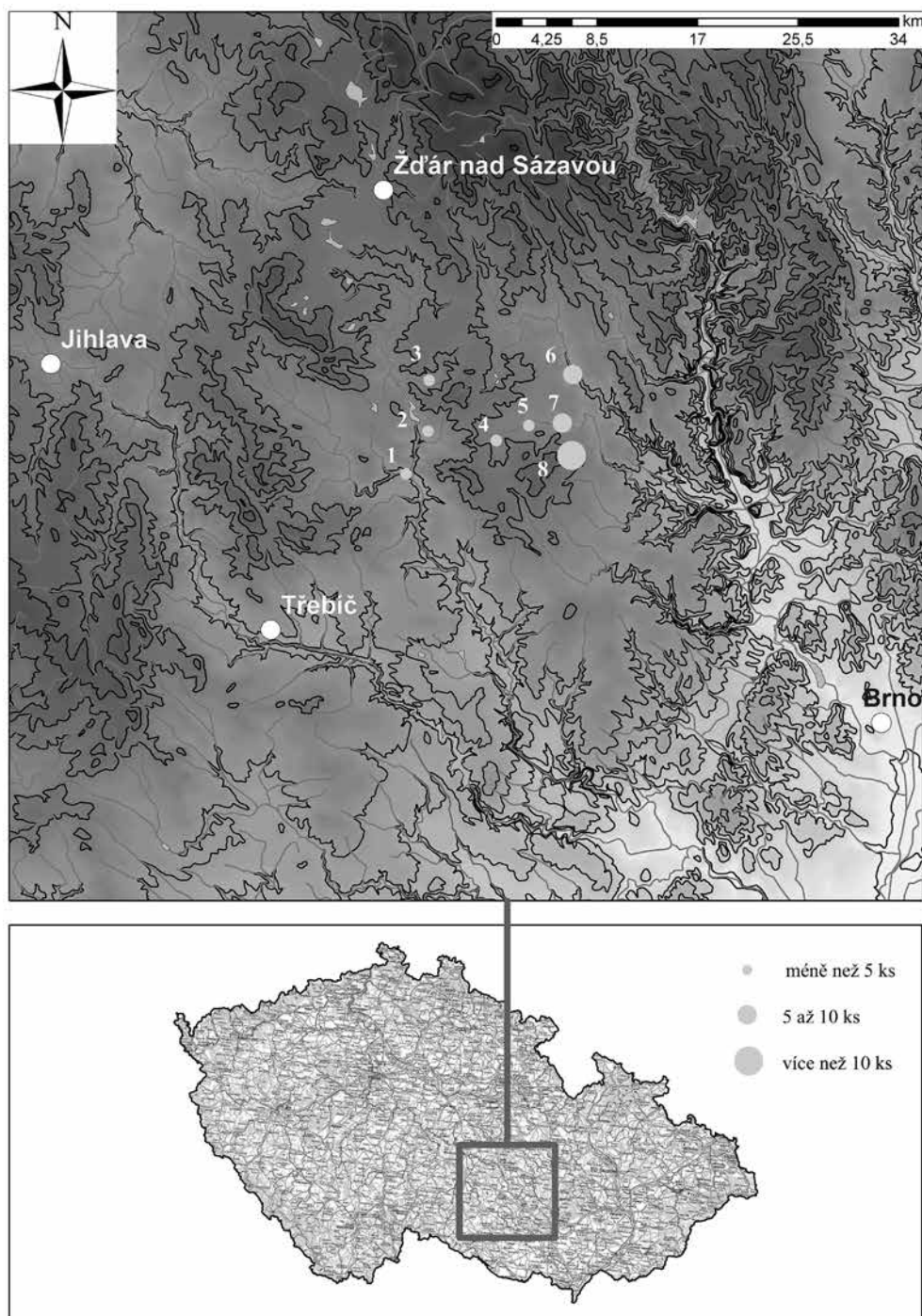
z katastru stejné obce získal další silicitové artefakty *K. Diviš (ústní sdělení)*. Ve sbírce *J. Malínka z Brna* jsou z Ostrova nad Oslavou dvě křišťálová jádra (ústní sdělení). *M. Vokáč (2004)* shrnul nálezy ojedinělých pravěkých artefaktů v okolí Skleného nad Oslavou a Rousměrova v souvislosti s lokálními zdroji křišťálů a jejich využitím v pravěku. Pravěké nálezy z české části Českomoravské vrchoviny shrnul ve své práci *P. Hejhal (2009)*.

Závěr

Interpretace ojedinělých nálezů z řídké osídleného či neosídleného prostoru je obtížná. Zpravidla se uvažuje o náhodně ztracených předmětech, které ukazují na nějaký druh v současné krajině již těžko identifikovatelné lidské aktivity. Mohlo jít o činnost související s exploatací potravních zdrojů (např. rybaření, lov zvěře), sezónním pastevectvím, prospektorskými aktivitami, pohybem po „obchodních“ stezkách, ale vyloučit nelze ani vysvětlení, že šlo v některých případech o pozůstatky rituálu (obětiny), zvláště v geomorfologicky či jinak zajímavých místech. V případě silicitové sekery, která byla nalezena v prostředí s naprosto pomíjivými aktivitami bez možnosti adekvátní paralely v zájmovém prostoru, se jedná o unikátní a velice ojedinělý případ, jenž lze na výše uvedené hypotézy aplikovat. Získané soubory štípané kamenné industrie jsou nesporným dokladem přímých lidských aktivit v průběhu pozd-

Tab. 1 Technologická tabulka štípané kamenné industrie ze zájmových lokalit. – *Tab. 1* Technological table of knapped stone industry of sites of interest.

Lokalita	Surovina	Jádro	Polotovary	Nástroj	Celkem
Nová Ves	–	–	17	6 škrabadlo na úštěpu krátké trojúhelníkovité škrabadlo zlomené drasadlo? drasadlovitý hrotitý nástroj hrotité rydlo? kruhová úseč	23
Dolní Libochovná	–	1	3	2 drasadlo s vkleslou retuší krátké zlomené škrabadlo	6
Strážek	–	–	4	1 drasadlo trojúhelníkovitého tvaru	5
Vídeň	–	–	4	–	4
Křižanov	1	–	1	–	2
Borky	–	1	–	–	1
Bory	–	1	–	–	1
Kundratice	–	–	1	–	1
Velké Meziříčí	–	–	–	1 klínové rydlo	1
Celkem	1	3	30	10	44

Obr. 4 Lokality s nálezy kamenné industrie ze sbírky Aloise Křena. Mapa J. Matoušek. – Fig. 4 Sites with finds of stone industry from the collection of Alois Křen. Map by J. Matoušek.

ního paleolitu až mezolitu, příp. i neolitu ve východní části Českomoravské vrchoviny. Ačkoli lze tyto často nesourodé soubory datovat obtížně, je jisté, že se mapa s pravěkými nálezy především kamenné industrie v regionu postupně zaplňuje a v průběhu postupujícího poznání bude třeba některé závěry o charakteru osídlení a lidských aktivitách v oblasti přehodnotit. Tato problematika se již řeší v charak-

terově podobných oblastech (např. Beneš – Chvojka 2007, 14; Kuča 2009; Eigner et al. 2015 ad.).

Summary

The subject of this paper is to evaluate the newly acquired archaeological finds from the Museum of the Highlands Třebíč within the collection of the Alois Křen from the area

of the Žďár region in the east of the Bohemian-Moravian Highlands. Although the collection availability of the stone industry is small, due to the sparse evidence of the primeval settlement in the local area, this collection is a relatively valuable and significantly expands the resource base.

Newly acquired surface findings originate from the cadastral territories from the eight villages. From which these territories are mainly from the chipped stone industry. Furthermore, the surface character of the collection makes it difficult to date and interpret the lack of documentation of the origin findings. Hence, according to the available information and knowledge we preliminarily speak about the activities from the Old Stone Age to the Neolithic Age in the area. The largest collection therefore comes from Nová Ves, which is apparently non-homogeneous, but the bulk of the collection could be a matter for the Late Paleolithic Age.

The most interesting artefact from these observations includes a silicite axe made from erratic flint from Dolní Libochovná. The closest previously known findings come from the area around Brno. In the context of the very low density of population of the region is hence undoubtedly a unique find. Interpretation of this type of find may be variable (i.e. an accidental loss, a trade article, prospecting, a sacrifice).

Certainly it is desirable to continue to monitor, map and try to evaluate the importance of this region for prehistoric man and compare the region with other analogous groups.

Literatura

- Beneš, J. – Chvojka, O. 2007: Archeologie doby kamenné v jižních Čechách. Současný stav bádání. In: O. Chvojka – R. Krajc (eds.): Archeologie na pomezí. Sborník příspěvků ze semináře. České Budějovice 8. 11. 2007. Archeologické výzkumy v jižních Čechách, Supplementum 4, 9–28.
- Čech, L. – Šumpík, J. – Žabloudil, V. et al. 2002: Jihlavsko. In: P. Mackovčín – P. Sedláček (eds.): Chráněná území ČR, svazek VII. Praha.
- Eigner, J. – Bartík, J. – Petr, L. 2015: Předneolitické osídlení Horního Pojihlaví. K nálezu potenciálu Českomoravské vrchoviny. Časopis moravského muzea 100, 33–95.
- Grunová, E. – Gruna, B. 2013: Lesonice u Moravského Krumlova. Lesonice.
- Hanák, L. 1961: Osídlení Moravy lidem jevišovickým I–III. Rukopis diplomové práce. Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Brno.
- Hejhal, P. 2009: Pravěké a raně středověké osídlení české části Českomoravské vrchoviny. Rukopis dizertační práce. Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Brno.
- Košťuřík, P. – Kovárník, J. – Měřinský, Z. – Oliva, M. 1986: Pravěk Třebíčska. Brno – Třebíč.
- Kratochvíl, J. 1907: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Vel.-Meziříčský okres. Brno.
- Kuča, M. – Prokeš, L. – Eskarousová, L. – Kovář, J. J. – Nývltová Fišáková, M. v tisku: Testing the proposed relative chronology model for the Moravian Late Neolithic using radiometric dating. In: J. Kovárník, (ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich zemí 2014. Sborník k počtu J. Palliardiho.
- Měřinský, Z. 1997: Osídlení regionu od prvních stop pobytu člověka do 10. století. Od připojení Moravy v rámci Českého státu do válek husitských. In: V. Nekuda (ed.): Moravskobudějovicko, Jemnicko. Brno, 73–148.
- Pajerová, M. 2012: Pravěké nálezy okresu Havlíčkův Brod. Archeologie východních Čech 1, 5–70.
- Pajerová, M. 2013: Pravěké osídlení Dolní Krupé a jejího okolí ve světle archeologických nálezů. In: A. Knápek (red.): Hrad Ronovec a Dolní Krupá. Sborník věnovaný památce Josefa Čapka (1909–1988). Havlíčkův Brod – Dolní Krupá, 8–12.
- Peštál, F. 1944–51: Poznámky z exkurzí VI. nepublikovaný rukopis, soukromý archiv.
- Přichystal, A. 1999: The petrographic investigation of stone artefacts of the Corded Ware Culture in Moravia and in the adjacent part of Silesia. In: L. Šebela: The Corded Ware Culture in Moravia and in the adjacent part of Silesia (Catalogue). Brno, 213–223.
- Přichystal, A. – Šebela, L. 2003: Silicite sekery středopolské provenience na Moravě. In: V. Hašek – R. Nekuda – J. Unger (eds.): Ve službách archeologie IV. Brno, 152–164.
- Přichystal, A. – Šebela, L. 2004: Silicite axes of central Poland provenience in Moravia. Acta Archaeologica Carpathica 39, 5–23.
- Přichystal, A. – Šebela, L. – Dufka, M. 2007: Unikátní nález silicite sekery z Hluku. Slovácko 49/1, 159–162.
- Rzehak, A. 1898: Die prähistorische Sammlung des Franzens-Museums. Museum Franciscum Annales, 53–90.
- Salaš, M. 2007: Pravěké a časně historické osídlení Velkomeziříčska. In: Z. Fišer (ed.): Velké Meziříčí v zrcadle dějin. Brno, 11–23.
- Skutil, J. 1929: Ojedinelé nálezy kamenných nástrojů ze západní Moravy. Od Horácka k Podyjí 6/10, 147–153.
- Skutil, J. 1941: Archeologické nálezy na nejzápadnější Moravě. Ročenka 8. Krajinského muzea ve Velkém Meziříčí. Velké Meziříčí.
- Skutil, J. 1946: Bylo Bystřicko na Pernštejsku v pravěku osídleno? Vlastivědný věstník moravský 1, 154–155.
- Skutil, J. 1961: Nález eneolitické sekerky z pásovaného pazourkového materiálu v Mělčanech u Dolních Kounic. Přehled výzkumů 1960, 50–51.
- Staněk, J. 1995: Sběratel nerostů Alois Křen. Minerál, ročník III, 4/1995, 271.
- Šebela, L. 1999: The Corded Ware Culture in Moravia and in the adjacent part of Silesia (Catalogue). Brno.
- Šebela, L. – Kubala, M. 1999: Velká Bíteš (okr. Brno-venkov). Přehled výzkumů 39 (1995–1996), 307.
- Šebela, L. – Přichystal, A. 2007: Nález silicite sekery z Veselíčka na Přerovsku. Archeologické rozhledy 58, 578–580.
- Vokáč, M. 2004: Surovinový štípaný průmysl v pravěku jižní Moravy. Časopis moravského muzea 89, 167–206.
- Žápotočský, M. 2012: Silicite sekery v eneolitu a starší době bronzové Čech. Archeologie západních Čech 4, 126–159.

Mgr. Martin Kuča
Městské muzeum Moravský Krumlov
E-mail: makku@email.cz

Bc. Jitka Kučová
Muzeum Vysočiny Třebíč
E-mail: ok2sbx@volny.cz